

Р. ІВАНИЧУК, Г. ГРІН, ДЖ. М. КУТЗЕЕ: ТРИ ПОГЛЯДИ НА ПРОБЛЕМУ ІДЕНТИЧНОСТІ

У статті розглянуто художнє трактування проблеми ідентичності у творчості українського письменника Р. Іваничука, англійського Г. Гріна та південноафриканського Дж. М. Кутзее. Особливу увагу зосереджено на дослідженні явища національної ідентичності та її ознак. Простежено специфіку відтворення топосу колонії. Проаналізовано художнє функціонування теми національно-визвольної боротьби в антиколоніальному дискурсі. Виявлено взаємозв'язок між концептами «національна ідентичність» та «особистісна ідентичність».

Ключові слова: індивідуальна ідентичність, національна ідентичність, антиколоніальний дискурс, постколоніальний дискурс, глобальна культура.

В статье рассматривается художественное толкование проблемы идентичности в творчестве украинского писателя Р. Иваничука, английского Г. Грина и южно-африканского Дж. М. Кутзее. Особое внимание уделено исследованию феномена национальной идентичности и ее характеристик. Прослежено специфика отображения топоса колонии. Проанализировано художественное функционирование темы национально-освободительной борьбы в антиколониальном дискурсе. Обнаружено связь между индивидуальной и национальной идентичностью.

Ключевые слова: индивидуальная идентичность, национальная идентичность, антиколониальный дискурс, постколониальный дискурс, глобальная культура.

The article deals with the fictional interpretation of identity in the novels by a Ukrainian writer R. Ivanychuk, an English writer G. Green and a South-African J. M. Coetzee. Special attention is focused on the study of national identity as a phenomenon and its features. The peculiarities of the representation of the topos of colony have been traced. Fictional functioning of the theme of national struggle for independence in the anticolonial discourse has been analyzed. The interconnection between the concepts of «personal identity» and «national identity» has been revealed.

Key words: personal identity, national identity, anticolonial discourse, postcolonial discourse, global culture.

У добу глобалізації та мультикультуралізму проблема ідентичності часто постає предметом філософських дискусій. Питання «Хто я?» спонукає сучасну людину до самопізнання через протиставлення себе і оточуючого світу, адже, як зауважує Л. Архіпова: «Ідентичність є результатом акту пізнавальних зусиль, <...> постає як здійснення можливостей, а значить повсякчас проблематизується» [1].

Над питаннями ідентичності теоретизували філософи, політологи та літературознавці. Так, філософські аспекти проблеми досліджували Л. Архіпова, Є. Бистрицький, А. Карась, Дж. Батлер, Б. Гарет, Дж. Пері, П. Рікер та інші. Серед політологічних досліджень виокремимо праці М. Белецького, О. Малончука, Н. Черниша, А. Вільсона, Н. Попсона, Е. Сміта. Ідентичність у літературі вивчали М. Кирчанів, М. Попова, М. Шкандрій, Г. Бгабга, Е. Ван та М. Вандерверф, а також Е. Томпсон та інші.

Вигідним полем для прояву ідентичності є література. У художньому тексті модельована автором реальність відкриває горизонти для саморефлексії та пошуків нових смислів. Як зауважує М. Попова, національна ідентичність чітко відтворюється у художніх творах через художні засоби та прийоми, що відображають специфіку національного менталітету: національна топіка, символічні образи, художні деталі. Водночас, літературний твір сприяє формуванню національної ідентичності [11, с. 45].

Оскільки література кінця ХХ та початку ХХІ ст. невіддільна від політики, за теоретичну базу нашого дослідження обираємо працю політолога Е. Сміта. Науковець стверджує, що «Я» будь-якого індивіда складається із розмаїтих ідентичностей та ролей: родинної, класової, релігійної, етнічної, родової тощо. Проте, усі ці «ідентичності» об'єднуються поняттям «національна ідентичність», яка обіймає ще й певне чуття політичної спільноти [12, с. 13].

У ХХ столітті проблема «національної ідентичності» найяскравіше оприявнюється у постколоніальних студіях. У статті проаналізуємо художні твори українського письменника Р. Іваничука, англійського Г. Гріна та південноафриканського Дж. М. Кутзее у парадигмі постколоніалізму. Творчість цих трьох письменників дозволить нам дослідити проблему із кардинально відмінних точок зору, адже Р. Іваничук представляє антиколоніальне письмо з позицій підкореної нації, Г. Грін – з позицій підкорювача, а Дж. М. Кутзее художньо осмислює наслідки діяльності і першого і другого. Тут важливо зазначити, що, хоча Г. Грін і Дж. М. Кутзее представляють Британську колонізаторську культуру, їхня світоглядна позиція, художньо трансформована у прозі, співпадає з позицією Р. Іваничука і передбачає осуд колоніальної політики імперій.

Дослідники колоніального дискурсу (Е. Сміт, Г. Бгабга) роблять висновки, що саме колонізатор виступає основним ініціатором об'єднання підкореної спільноти в «націю». Колоніальна влада досягає домінування не лише за допомогою сили чи примусу, але й створюючи суб'єкти, які охоче підкоряються. Більше того, бажано, щоб цей суб'єкт мав відчуття національного духу. Е. Сміт підкреслює, що саме колоніальна держава визначає кордони і характер створеної нації [12, с. 114]. Цей парадокс можна пояснити бажанням колонізатора відокремитися від ідентичності корінного населення. Адже ідентичність (як індивідуальна, так і національна) найчіткіше проявляється через протиставлення із іншою, зовнішньою ідентичністю: чим сильніше відчуття приналежності індивіда до однієї групи, тим більш віддаленим він почувається від іншої. Таким чином колонізатори намагалися уникнути асиміляції і втрати власної ідентичності. Однак, як засвідчує історія, все відбулося навпаки.

Колоніалісти, намагаючись асимілювати інші народи, опинилися під загрозою втратити власну національну і культурну унікальність. Так, М. Шкандрій відзначив, що в колоніальному дискурсі монологічне одностороннє привводить до духовного зубожіння і втрати ідентичності. Дослідник наводить думку Є. Маланюка, який засуджував імперію як штучний витвір «божевільного деміурга», що породив збочену мертву культуру «гнилих утопій» і вкрав у своєї країни назву, ідентичність, характер. Увібравши культуру колоній, імперія втрачає себе, розчиняється серед екзотики іншого, сама ж стає безликою і, нарешті, гине, чого не трапляється з підкореними народами [див.: 14, с. 375].

Р. Іваничук у «Мальвах» наголошує, що народ, який не заклав міцного фундаменту свого власного господарства, повинен бути «сам із собою». Коли ж він намагається розвиватися «за рахунок інших, тоді стається щось зовсім протилежне його бажанням: підкорені народи міцніють, панівні ж вироджуються, живучи чужим хлібом, розумом, мистецтвом» [10, с. 518]. Р. Іваничук пише: «Нація –

організм живучий. Довести підкорену націю до повної асиміляції і цілковитого зникнення не спроможний жоден завойовник навіть тоді, коли тримає її в неволі» [5, с. 226].

У «Свангелії від Томи» в розмові з Томою Азазель – дух-спокусник – загадує загадку: «Блажен той лев, якого з'їсть людина, бо стане лев людиною, але проклятий буде той чоловік, якого з'їсть лев, бо і в цьому випадку лев стане чоловіком» [6, с. 25]. Після тривалих роздумів Тома зрозумів: «Якщо мій світ сильніший, то я спожию чужий, але тоді й мій переміниться настільки, скільки чужий вартує. Коли ж я слабший, чужий світ перетравить мій у своєму череві й теж зміниться на вартість світу мого...» [6, с. 34].

Саме таку зміну ролей репрезентує у своєму романі «Безчестя» Дж. М. Кутзее. Один із дослідників його творчості Д. Керр виділяє дві категорії персонажів романів про колонії: «lawman» (законослухняний) та «outlaw, transgressor» (порушник закону, відступник) [16, с. 18]. Законослухняні – це ті колонізатори, які в колонії зберегли свою національну й культурну ідентичність, тобто залишились британцями, а відступники – ті, що перейшли межу між двома культурами (західною і східною), глибше проникнувши у життя місцевого населення.

Д. Керр підкреслює, що відступник завжди мусить понести покарання. Transgressor втрачає себе як особистість, як представника своєї нації, культури, розчиняється серед аборигенів. Людина, раніше шанована у своїй імперії, якій цікаво було спостерігати за життям аборигенів, безпечно ховаючись за порогом цієї імперії, не встояла проти спокуси «доторкнутися» до життя корінного населення. Вона «відкидає свій етнічний престиж і культурну ідентичність і тоне серед чужого народу, деградує і принижується, від чого не бажає рятуватися, щоб повернутися до попереднього влаштованого життя. Її ренегатство є посланням-попередженням для всієї імперії, яка може розчинитися серед своїх колоній» [16, с. 27].

У романі «Безчестя» Дж. М. Кутзее прочитуємо риси постколоніального дискурсу, які увиразнюють міркування Д. Керра: «Чим більше речі змінюються, тим більше вони залишаються такими ж самими. Історія повторюється, хоча і у скромнішому вияві. Можливо, історія засвоїла урок» [15, с. 62]. Так, нащадок британських колонізаторів, підкорювачів Африки, які несли світло цивілізації у «серце п'їтьми», сьогодні почуває себе «постаттю на маргінесі історії» [15, с. 167]. Колись – господар, власник землі, рабів, сьогодні – помічник негра, дочка якого незабаром стане лише орендарем африканської землі, селянкою, служницею. Історичні ролі «господар» і «раб» залишаються, однак виконавці міняються місцями. Ця зміна – сплата боргу за помилки минулого ціною страждання у теперішньому.

Дж. Кутзее акцентує на темі помсти колишнім колонізаторам. Таку ідею висловлює також

Салман Рушді у праці «Імперія із помстою відписує центру імперії», в якій йдеться про те, що постколоніальне письмо насичене націоналістичним самоствердженням, де «Інше (колонізоване)» позиціонує себе як «центральне» та «незалежне», ставлячи під сумнів основи Європейської та Британської філософії [17, с. 37]. Як пише Кутзее у своєму романі: «Помста, як полум'я: чим більше воно поглинає, тим пожадливішим стає» [15, с. 112].

Схожу тезу ілюструє Р. Іванчук у романі «Євангеліє від Томи» на прикладі Римської імперії, яка «вдавалася» Юдеєю, бо у римлян не було сумнівів у власній всемогутності – серед них множилися «пошесть бездушної жорстокості; погорда ж і зневага до інших народів сточували моральну силу римського війська, сп'янілого від всездозволеності й крові» [6, с. 67]. Така політика завойовників веде до саморуйнації, а поневолений народ, навпаки спонукає до боротьби. Адже, як читаємо в Р. Іванчука, «тирани часто забувають, що надмірний страх породжує звідчаєну сміливість» [6, с. 64].

За таких умов активізується «антиколоніальний націоналізм». Нація обертається на гурт «натхненних вірою», спроможних долати труднощі й перешкоди [12, с. 115]. Не випадково однією із головних у творах Р. Іванчука та Г. Гріна є проблема національно-визвольної боротьби. Так, наприклад, у романі Г. Гріна «Тихий американець» відтворено партизанський рух в'єтнамців проти колонізаторів. В'єтнамців підтримує і захищає англієць Фаулер: «Вони хочуть досхочу рису. Вони не хочуть, щоб у них стріляли. Вони бажають, щоб ніщо не порушувало їхнього спокою. Вони не хочуть, щоб люди з білою шкірою пояснювали їм, чого вони хочуть» [3, с. 89].

В «Орді» Р. Іванчука головний персонаж твору отець Єпіфаній, мандруючи, зустрічає то козаків, то опришків, то гайдамаків, які роблять відчайдушні спроби звільнитися від завойовників. У «Журавлиному крикові» письменник також виводить галерею цікавих образів-персонажів, що стають проводирями національно-визвольної боротьби. У романі «Журавлиний крик» – ціла плеяда реальних образів письменників, художників, музикантів, які виступають будителями народу, борються за його незалежність хоч і не мечем, та словом і ділом.

Однак після досягнення своєї мети – повалення колоніального режиму – цей антиколоніальний націоналізм виснажує свій потенціал [див.: 12, с. 115]. Як зауважує Р. Іванчук, в Україні мало кваліфікованих фінансистів, педагогів, промисловців, зате забагато зарозумілих політиків, послів і дипломатів. А ще – багато мучеників за свободу. З давніх часів і донині українці спромоглися для свого виживання народжувати героїв, які мужньо, проте «безрезультатно приймають муки на своїх хрестах». І далі: «У нас все починається з високих мрій, а закінчується сльозами розчарування» [4, с. 57]. Українці стали нацією, яку «через її

мученицький героїзм не можна знищити, і котра через свою непрактичність не може стати на ноги» [4, с. 57].

У такій формі письменник у своєму романі артикулює проблему розвитку національної ідентичності, що потребує певної соціокультурної свободи. Про подібне пише і Е. Томпсон: «Представники захисного націоналізму витрачають свої ресурси на опір панівній імперській владі, від чого страждають інші види діяльності» [13, с. 33].

Е. Сміт визначає такі основні риси національної ідентичності, необхідні для повноцінного функціонування спільноти як нації: історична територія, на яку не можна впускати «чужинця»; спільні міфи та історична пам'ять, що дає відчуття «спорідненості»; спільна масова та громадська культура (символи, пам'ятки, герої), яка підкріплює й надихає членів спільноти, а також єдині юридичні права та обов'язки для всіх членів та спільна економіка з можливістю пересуватися у межах національної території [12, с. 26].

Проаналізуємо художнє осмислення зазначених рис в антиколоніальному та постколоніальному дискурсі. Так, в антиколоніальному романі важливу художню функцію виконує зображення простору. Р. Іванчук структурує панораму «рідного краю»: «Ось увесь твій простір у часі – із заходу на схід, із півдня на північ – і доки око твоє гляне – все це Україна. <...> Он синя бинда Дніпра розтинає твою землю. Он золоті бані незнищених храмів Печерських. А на західному обрії біліє пруг Дністра, за якими стали на захист нашої землі Карпатські гори, а з їх ізворів стримлять хрести Манявського скиту. На півночі сіяє банями соборів старий Чернігів, а на південь – гладь Чорного моря. Внизу ж під нами метушиться київський Поділ, звідки йде наука на весь світ. Усе це наше, наше!» [6, с. 108].

Г. Грін також приділяє велику увагу засобам творення локального простору. Хоча країни, де відбуваються події його романів, не є для нього рідними. Тому у його творах відчутніший ефект екзотичності. Так, Гаїті (роман «Комедіанти»), раніше вважалася «раєм для туристів», про що свідчать рекламні картинки курортів. Вражає своєю неповторною красою природа острова: «Барв хоч відбавляй. Схили гір одягали темно-сині тіні, море відблискувало золотом і зеленню. Зелень була всюди, усі її відтінки...» [2, с. 575]. А тепер проамериканський уряд папи Дока перетворив Гаїті на «темну республіку», країну, де панує страх і відчай, а «насильницька смерть стала природною».

Вражає художню панораму відтворення у «Тихому американці» картин життя В'єтнаму: «Рисові поля, позолочені косим промінням надвечірнього сонця; легкі снасті рибалок, що снують над каналами, наче москити; чашечки з чаєм, <...> розкидані рекламні календарі, відра, ламаний посуд; <...> схожі на черепашки капелюхи дівчат, що ремонтують дорогу у тих місцях, де вибухнула міна; злото, молода зелень і барвистий одяг на Півдні, а на Півночі – темно-бура земля, чорний

одяг, кільце ворожих гір і гудіння літаків» [3, с. 19].

Майстерно створено художній простір роману Дж. М. Кутзее «Безчестя». Рефреном крізь текст проходить фраза «Це ж Африка!», яка у читача викликає асоціацію дикої, пустельної землі: «Бідна земля, бідний ґрунт. Виснажений. Годиться лише для кіз» [15, с. 64]. Такий художній прийом характерний для колоніальної літератури.

Відзначимо, що у відтворенні топосу колонії помічаємо кардинальні відмінності. Так, в описах Р. Іванчука прочитуємо яскраво виражений націоналістичний пафос, адже йдеться про його рідний край, територію, що має належати лише його нації. Поетика Г. Гріна менш пафосна. В описах відчутно ефект екзотичності, чужості, в той же час прочитуємо співчуття до підкорених народів та осуд завойовників цих територій. У романі Дж. М. Кутзее «чужість» африканської території набуває рис ворожості до колонізатора. Ця земля більше не бажає терпіти чужинців і відкидає їх.

У романі «Безчестя» протиставлено два хронотопи: міста та села, представленого фермою, особливо ретельно досліджується розмежування та взаємний зв'язок цих понять. У колоніальному дискурсі емблематичний хронотоп міста уособлював цивілізацію, «своє», сильніше, а хронотоп села – «чуже», слабке, відстале із негативною конотацією. В антиколоніальному дискурсі відбувається зміна конотації. Тут місто виступає безликим і духовно збіднілим, у той час як сільська місцевість трактується, як колиска історії, традицій та етнічної ідентичності колонії. У постколоніальній парадигмі спрацьовує принцип інверсії: тут село бере верх над містом, підкоряючи та розчиняючи його в собі. Ілюстрацію цього явища яскраво прочитуємо у тексті роману «Безчестя»: «поселення, що складалися із халупок, поширилися вже по той бік шосе, на схід від аеропорту. Тепер потоки автомобілів змушені пригальмовувати, доки якась дитина із прутиком жене з дороги корову, що заблукала. Село невблаганно переходить у місто. Незабаром худоба знову ходитиме по Рондобош-коммон: незабаром історія пройде повне коло» [15, с. 175].

Для творення ефектів самотності колонії письменники використовують етнографічні та антропологічні елементи, які (за Е. Смітом) виконують функцію «скарбниці історичної пам'яті та асоціацій» і служать для згуртування індивідів як представників «однієї національності». Г. Грін у романі «Комедіанти» наголошує на неповторності і самотності мистецтва Гаїті: «Гаїтянське мистецтво славиться у всьому світі. Багато американців колекціонують ці картини, а деякі з них навіть виставлені в музеї у Нью-Йорку» [2, с. 578].

У романі «Журавлиний крик» Р. Іванчука, наприклад, такими елементами постають одяг та описи зовнішності і звичок запорожців: «Катерина з цікавістю приглядалася до козаків. Бачилося, була захоплена ними, поставними, кольористими: вони вигідно виділялися на тлі прилизаних дворян

у сурдутах, жилетах і перуках <...> Все гармоніювало в одязі й фізичній красі цих людей, про яких їй розповідав колись учитель Симон Тодорський: і чуби, і вуса, і шовкові пояси з золоченими китицями, і смушеві шапки з червоними довгими шликами. Та з-поміж усього вирізнялися шаблі, вони наче підкреслювали самотність їх власників, відвагу й силу» [4, с. 46].

У «Тихому американці» Г. Грін, відтворюючи колорит В'єтнаму, описує побут, деякі традиції і характерні реалії цієї країни (велорикші, солом'яні конусоподібні капелюхи, в'єтнамські сорочки, взуття тощо). І, звичайно, акцентує на певних типових антропологічних відмінностях в'єтнамців від європейців: жовта шкіра, низький ріст, вузькі очі.

Унікальність кожного народу підкреслює релігійна приналежність. Так, наприклад, у «Мальвах» Р. Іванчук описує село Мангуш – «шматок України» на чужині. Жителі цього села намагаються зберегти свої прадідівські традиції, а найперше релігію. Їх єднає невеличка церковця у печері, де гяури (так християн називали татари) молилися Христові і Божій Матері, благаючи: «Пресвята Богородице, спаси нас» [10, с. 477]. Символічним є такий факт: посеред подвір'я ханського палацу стояла християнська каплиця, винесена Мухамедом-завойовником із церкви святої Софії. Письменник підкреслює, що саме релігія є опорою національної ідентичності, втрата ж релігії веде до загибелі нації.

Аналогічно і Г. Грін у романі «Комедіанти» підкреслює національну ідентичність жителів острова Гаїті, описуючи релігійний обряд жерців вуду. Лікар Мажію, для якого Гаїті була батьківщиною, казав: «Знищити культ вуду намагалася американська морська піхота. Намагалися езуїти. А обряди все одно здійснюються» [5, с. 589].

У постколоніальному романі Дж. М. Кутзее також описано епізод святкування, на якому передбачалося здійснити африканський ритуал принесення в жертву вівці. На цьому святі професору Лурі та його доньці довелося бути поряд із своїми кривдниками і вдавати, наче нічого не трапилося. Епізод має символічне навантаження. Девід та Люсі змушені були впокоритися і принизитися перед темношкірими сусідами, як вівця. Їхнє приниження – жертва на вівтарі історії.

Е. Сміт наголошує, що чуття національної ідентичності є могутнім засобом самовизначення і самоорієнтації індивіда у світі крізь призму колективної особистості та своєї самотньої культури. Тому національна ідентичність вирішує проблему особистого забуття. Ідентифікація з «нацією» – найпевніший шлях подолання невблаганної смерті й забезпечення певного особистого безсмертя [12, с. 167]. Відповідно, позбавлення національної, а відтак і особистісної ідентичності – заслужена кара для колонізатора.

Така теза художньо трансформована в аналізованих творах. Зокрема в «Тихому американці» Фаулер усвідомлює, що через п'ятсот літ на світі

не стане «ні Нью-Йорка, ні Лондона; а вони [в'єтнамці], як і перше, вирощуватимуть рис на цих полях і в своїх гостроверхих капелюхах носитимуть на довгих жердинах кошики на базар» [3, с. 82].

Це яскраво символізовано у романі «Вода з каменю», в якому Павло Любимський, вже будучи в похилому віці, передає літопис свого життя юному Шашкевичу, а той, у свою чергу, черпає із написаного силу і продовжує відстоювати незалежність народу, як політичну, так і духовну. Прочитавши мемуари Любимського, молодий письменник вперше виголосив проповідь українською мовою під час Великодньої відправи; цією ж мовою Шашкевич почав писати і поезії. Цим він засвідчив самотність українців як окремого народу, а не етнічного «утворення» в Російській чи Австро-Угорській імперіях. Згадані постаті своїми внесками в розбудову нації заслужили особисте безсмертя – життя у пам'яті народу.

У романі Дж. Кутзее проілюстровано зворотній бік цієї проблеми. Головний персонаж Девід Лурі, який уособлює центр, метрополію, впродовж усього твору перебуває у пошуку власного місця на території колонії, де б він міг відчувати себе затишно і комфортно. Однак цей пошук постійно супроводжується відчуттям неспокою, незадоволення. Йому не комфортно серед колег, бо там його вважають «пережитком минулого» [15, с. 40]. Він вирішив поїхати до доньки на ферму, сподіваючись, що подальше від міста йому буде легше зібрати свої духовні сили і відшукати себе. На жаль, рутинне життя в будинку Люсі викликало лише скептичне ставлення, а згодом, після розбійного нападу, відчуття страху, постійної загрози. Професор знову вирішує повернутися до Кейптауна. І знову – розчарування: дім і тут пограбовано, ніхто на нього не чекає. Зрештою, він винаймає задушливу, тісну, темну кімнатку у містечку неподалік ферми, усвідомлюючи, що це лише тимчасове житло. На жаль, тепер, на відміну від Петруса, Девід не має дому. Якось, оглядаючи город Люсі, він замислився: «Чи це його земля теж? Він не відчуває, що це його земля. Незважаючи на час, який він тут провів, цей край здається йому чужим» [15, с. 197].

Така розстановка акцентів увиразнює пост-колоніальну риторичну роману. Девід Лурі та його донька стали жертвами історичної справедливості. Білі люди на африканській землі, які прийшли, щоб підкорити, перемогти її, навпаки, втратили себе, програли битву. Після згвалтування Люсі завагітніла. У її лоні зародилася дитина від чорного чоловіка: «Вони не гвалтували, а спарювалися <...> Їхньою метою було помітити територію» [15, с. 199]. Дитина, яка народиться, буде дитиною вже цієї землі. Покарання для Девіда Лурі – життя в безчесті. Більше того, розмірковуючи над питанням продовження свого роду в особі дитини Люсі та наступних поколінь, професор Лурі приходить до такого висновку: «Отак і продовжуватиметься ця лінія існувань, у якій його частка, його дар невпинно зменшуватиметься, доки зовсім не зникне із пам'яті...» [15, с. 217].

Р. Іваничук, Г. Грін та Дж. М. Кутзее художньо трансформують у своїх творах таку тезу: імперії приречені на поразку, а колонії із глибоким етнічним корінням відроджують та укріплюють свої національні ідентичності. Це особливо актуально звучить у наш час, коли людство не покидає спроби витворити вже не імперську, але глобальну культуру та ідентичність. Е. Сміт застерігає: «В процесі формування глобальна культура може бути лише позбавленою спогадів конструкцією з національних елементів, на які вона й розпадається. Глобальна культура не може подолати нації і націоналізм» [12, с. 165].

Отже, Р. Іваничук, Г. Грін та Дж. М. Кутзее розглядають проблему ідентичності у різних ракурсах, заломлюючи її у призмі антиколоніального та постколоніального дискурсу. Однак письменники приходять до єдиного висновку: ідентичність особистості невіддільно пов'язана із національною ідентичністю. Саме приналежність індивіда до нації дозволяє відшукати своє місце на землі та в історії, а відтак дати визначену відповідь на питання «Хто я?». Усвідомити та зреалізувати свою ідентичність можна лише на власній території, захищаючи її від чужинців (і, як можемо стверджувати із прочитаного, для їх же блага), плекаючи етнічну історію та культуру, дотримуючись національних традицій та законів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Архіпова Л. Д. Карти ідентичностей і прокладання смислових маршрутів: література та філософська герменевтика [Електронний ресурс] / Л. Д. Архіпова // Гілея : науковий вісник : Збірник наукових праць. – К., 2010. – Випуск 41 (11). – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2010_41/.../F11_doc.pdf.
2. Грін Г. Избранные произведения. (Наш человек в Гаване. Комедианты : [романы] ; Доктор Фишер, или Ужин с бомбой : [повесть]) : Сочинения в 2-х т. / Г. Грін ; [пер. с англ.]. – М. : Худож. лит., 1986. – Т. 2. – 591 с.
3. Грін Г. Тихий американец. Наш резидент у Гавані : [романи] / Грехем Грін. – Харків : Вища школа. Вид-во ХДУ, 1984. – 352 с. – (Першотвір).
4. Іваничук Р. І. Бо війна – війною... : [роман] / Р. І. Іваничук // Жовтень. – 1989. – № 7. – С. 20–61.
5. Іваничук Р. І. Бо війна – війною... : [роман] / Р. І. Іваничук // Жовтень. – 1989. – № 8. – С. 22–74.
6. Іваничук Р. Євангеліє від Томи : [роман] / Р. І. Іваничук // Дзвін. – 1995. – № 1. – С. 21–84.
7. Іваничук Р. Журавлиний крик : [роман] / Роман Іваничук. – Львів : Каменяр, 1989. – 375 с. – (Першотвір).
8. Іваничук Р. І. Благослови, душе моя, Господа... / Роман Іванович Іваничук. – Львів : Просвіта, 1993. – 270 с. – (Першотвір).
9. Іваничук Р. Орда : [роман] / Роман Іваничук. – Львів : Просвіта, 1992. – 200 с. – (Першотвір).

10. Іваничук Р. Черлене вино. Манускрипт з вулиці Руської. Мальви / Р. Іваничук // Іваничук Р. Твори : в 3 т. – Т. 1. – К. : Дніпро, 1988. – 616 с.
11. Попова М. К. Проблема национальной идентичности и литература / М. К. Попова // Вестник ВГУ. – Серия 1 : Гуманитарные науки. – 2001. – № 2. – С. 45–48.
12. Сміт Е. Д. Національна ідентичність / Ентоні Д. Сміт ; [пер. з англ. П. Таращука]. – К. : Основи, 1994. – 224 с.
13. Томпсон Е. Трубадури імперії : Російська література і колоніалізм / Ева Томпсон ; [пер. з англ. М. Корчинської]. – К. : Основи, 2006. – 368 с.
14. Шкандрій М. В обіймах імперії : Російська і українська літератури новітньої доби / Мирослав Шкандрій – К. : Факт, 2004. – 496 с.
15. Coetzee J. M. Disgrace : [роман] / John Maxwell Coetzee. – London : Vintage Books, 2000. – 220 p. – (Першотвір).
16. Three ways of going wrong : Kipling, Conrad, Coetzee / D. Kerr // Modern Language Review. – July, 2000. – P. 18–27.
17. Rushdie S. The Empire Writes Back with Vengeance / S. Rushdie // London Times. – July, 1982. – P. 34–45.

© Сьмчук Т. Б., 2011

Дата надходження статті до редколегії 27.05.2011 р.